

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний аграрний університет**

ЛЕВАНДІВСЬКИЙ ОМЕЛЯН ТАРАСОВИЧ

УДК 658.152:631.11:33.012.23

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКОВИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

**08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами
економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Баланюк Іван Федорович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри обліку і оподаткування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Гнатишин Людмила Богданівна,
Львівський національний аграрний університет,
завідувач кафедри обліку і оподаткування;

доктор економічних наук, професор
Пуцентейло Петро Романович,
Західноукраїнський національний університет,
професор кафедри обліку та економіко-правового
забезпечення агропромислового бізнесу;

доктор економічних наук, професор
Свиноус Іван Вікторович,
Білоцерківський національний аграрний університет,
завідувач кафедри обліку і оподаткування.

Захист відбудеться 7 травня 2021 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.814.02 у Львівському національному аграрному університеті за адресою: 80381, Львівська область, Жовківський район, м. Дубляни, вул. Володимира Великого, 1, ЛНАУ, головний корпус, ауд. 309.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського національного аграрного університету за адресою: 80381, Львівська область, Жовківський район, м. Дубляни, вул. Володимира Великого, 1.

Автореферат розісланий 6 квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. Є. Стойко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інвестиції в розвиток аграрного сектору – це важливий інструмент, що визначає його економічний ріст, оскільки вони формують і зміцнюють ресурсний потенціал, а також підвищують якісні характеристики чинників виробництва. Проблема інвестування сільськогосподарських підприємств була актуальною за будь-якої економічної формації, оскільки науково-технічний прогрес як діалектично об'єктивний процес не може бути призупинений, хіба що при глобальних катастрофах. А поки він тією чи іншою мірою проявляється, отже, йде споживання необхідних матеріальних, енергетичних, фінансових, інтелектуальних ресурсів, тобто інвестиційних вкладень. Однак реальні обсяги останніх, на жаль, не відповідають наявним потребам модернізації виробництва. Як наслідок, значна частина сільськогосподарських підприємств відчуває гострий дефіцит коштів для фінансування капітальних витрат. Через незадовільний фінансово-економічний стан вони практично втратили внутрішні (власні) джерела інвестиційної діяльності.

Вивчення досвіду економічно розвинутих країн свідчить про те, що основним об'єктом і напрямком інвестиційних ресурсів є наукоємне виробництво, високі інноваційні технології, глибока переробка сировини, які забезпечують конкурентоспроможність великотоварних сільськогосподарських підприємств. У сучасних економічних умовах нашої країни забезпечити фінансування навіть одного великого інвестиційного проєкту за рахунок лише власних коштів сільськогосподарських підприємств практично досить важко. Таке становище зумовлює потребу в суттєвому припливі капіталу в сільське господарство, з одного боку, а з другого – збалансованому перерозподілі інвестиційних ресурсів на користь пріоритетних усередині аграрного сектору сільськогосподарських товаровиробників.

Незадовільна ситуація, що склалася, певною мірою є наслідком недостатнього вивчення питань теорії й методології інвестування в сільське господарство, відсутності науково обґрунтованої концепції регулювання фінансування аграрного сектору, стратегії інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Недостатнє опрацювання теоретичних положень і методології інвестування такої специфічної економічної системи, якою є аграрний сектор, утруднює прийняття рішень, адекватних сучасному й перспективному становищу, призводить до помилкових стратегій технічної перебудови галузі загалом й окремих сільськогосподарських підприємств, до диспропорцій у розвитку їхньої виробничої бази. Агропромислова діяльність потребує розробки якісно нової системи організаційно-економічного забезпечення інвестиційного розвитку підприємств галузі в умовах конкурентного середовища.

Дослідженням різних аспектів інвестиційної діяльності присвячені праці багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Зокрема, проблеми інвестиційної діяльності в сільському господарстві ґрунтовно висвітлили у своїх наукових публікаціях В. Андрійчук, І. Баланюк, П. Березівський, І. Бланк, О. Бородіна, В. Бойко, А. Буряк, Д. Бьюкенен, П. Гайдуцький, Л. Гнатишин, Ю. Губені, Б. Данилишин, Г. Запша, О. Захарчук, В. Зіновчук, М. Кісіль, Я. Корнаї, І. Костирко, Ю. Лопатинський, Ю. Лупенко, К. Макконнелл, В. Петті, М. Пугачов, П. Пуцентейло, В. Россоха, М. Малік, В. Месель-Веселяк, П. Саблук, Л. Сатир,

М. Сахацький, І. Свиноус, М. Стариченко, А. Стельмашук, С. Терещенко, В. Трегобчук, Г. Хакен, Г. Черевко, Д. Шеленко, О. Шпичак, М. Шульський, Й. Шумпетер, В. Юрчишин, В. Якубів, І. Яців та ін.

Однак конкретні пропозиції щодо активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки мають певні відмінності стосовно напрямів і засад її здійснення. Незважаючи на численні публікації з питань інвестиційної діяльності, дотепер чітко не вибудована стратегія інвестиційного розвитку аграрного сектору, яка б враховувала регіональні особливості функціонування сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах України.

Беручи до уваги перманентні зміни в економіці, необхідно постійно досліджувати механізми й шукати нові інструменти формування та відтворення інвестиційних ресурсів. Сьогодні немає достатньо повної якісної оцінки стану сільськогосподарських підприємств. Залишаються неповною мірою опрацьована в теоретичному й методологічному планах низка питань, пов'язаних із формуванням стійкості економічного розвитку агровиробників, забезпечення їх капіталом. У зв'язку з цим виникає потреба у проведенні системного аналізу наявності та ефективного використання фінансових і матеріально-технічних ресурсів відповідних суб'єктів господарювання. Це вимагає проведення подальших наукових досліджень інвестиційної діяльності в аграрному секторі. Науково-теоретичне та практичне значення окреслених питань зумовило актуальність і вибір теми дисертаційного дослідження, його мету та структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з науковими програмами та тематичними планами ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» в межах тематик: «Формування ефективної моделі управління фінансовими ресурсами національної економічної системи» (номер державної реєстрації 0115U0072327), у рамках якої автор розробив науково-методичні підходи щодо підвищення ефективності формування та використання ресурсів сільськогосподарських підприємств; «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення функціонування виробничо-господарських структур регіону» (номер державної реєстрації 0111U000875, 2011 – 2020 рр.), де автор проаналізував інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових трансформацій; «Розробка і обґрунтування соціально-економічного та організаційно-управлінського механізму збалансованого розвитку підприємницьких структур у регіоні Карпат» (номер державної реєстрації 0113U004332, 2012 – 2017 рр., виконання цієї теми продовжено й на 2017 – 2020 рр.), у межах якої автор спрогнозував показники розвитку сільськогосподарських підприємств на перспективу; «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0113U005083, 2014 – 2013 рр.), у межах даної теми автором здійснено прогнозування основних показників розвитку сільськогосподарських підприємств до 2030 р.; «Розробка теоретичних та прикладних аспектів управління соціально-економічним розвитком регіону» (номер державної реєстрації 0111U007667, 2012 – 2021 рр.), де автор обґрунтував інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств з урахуванням закордонного досвіду.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є розробка теоретико-методологічних засад і обґрунтування практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових трансформацій.

Відповідно до мети в дисертаційній роботі поставлено та вирішено такі завдання:

- узагальнити погляди вітчизняних і зарубіжних дослідників на теорію й методологію інвестування, виявити особливості інвестиційної діяльності аграрних підприємств у сучасних умовах господарювання;

- обґрунтувати роль і місце інвестицій в забезпеченні розвитку аграрних підприємств;

- виявити особливості зарубіжного досвіду організації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, узагальнити вітчизняні моделі інвестиційного розвитку аграрного сектору;

- окреслити та обґрунтувати науково-методичні та методологічні підходи до формування стратегії інвестування суб'єктів аграрного виробництва, узагальнити методику оцінки їхньої інвестиційної привабливості та розробити пропозиції щодо підвищення зацікавленості потенціальних інвесторів до вкладень у сільськогосподарські підприємства;

- систематизувати чинники, що впливають на інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств, та оцінити їхній вплив на формування матеріально-технічної бази суб'єктів аграрного виробництва;

- обґрунтувати концептуальний підхід до формування стратегії розвитку інвестиційних процесів у сільському господарстві України;

- дослідити організаційно-економічні та фінансові аспекти матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, опрацювати методичні підходи до їх оцінки;

- встановити стан і тенденції інвестування діяльності сільськогосподарських підприємств;

- провести оцінювання фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств з боку держави, виявити проблеми в її здійсненні й обґрунтувати шляхи їх вирішення;

- обґрунтувати основні заходи державного регулювання, спрямовані на відновлення еквівалентних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками в сучасних умовах господарювання;

- з'ясувати особливості інвестиційної політики в сільськогосподарських підприємствах та визначити їх вплив на ефективність відтворювального процесу;

- виявити взаємозв'язок між діяльністю сільськогосподарських підприємств та розвитком територіальних громад (ТГ) на засадах гармонізації інтересів;

- розробити алгоритм взаємодії сільськогосподарських підприємств і органів місцевого самоврядування як ефективного інструменту прискорення інноваційного розвитку, структурно-технологічної модернізації та підвищення конкурентоспроможності аграрного бізнесу;

- визначити залежність між діяльністю сільськогосподарських підприємств і системою захисту навколишнього природного середовища в контексті необхідності

стимулювання наукових досліджень з питань розробки, просування та освоєння техніко-технологічних інновацій органічного виробництва;

– виявити чинники стримування розвитку інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств та обґрунтувати пропозиції щодо підвищення їх інвестиційної привабливості;

– обґрунтувати основні напрями та механізм поліпшення матеріально-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств;

– розробити систему інституціональних заходів щодо забезпечення розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств та виділити їх у цілісній моделі організації цієї діяльності.

Об'єктом дослідження є процес інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, які прямо чи опосередковано впливають на аграрний сектор.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних і практичних засад забезпечення розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств України.

Методи дослідження. У процесі дослідження наукові концепції розроблялись на основі положень про діалектичний розвиток явищ. Використовували загальні і спеціальні методи та прийоми економічних досліджень, зокрема: системного аналізу – при вивченні вітчизняного та зарубіжного досвіду інвестиційної діяльності в сільському господарстві; абстрактно-логічний – для розкриття сутності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств; індукції та дедукції – для узагальнення фактів на основі аналізу та розробки рекомендацій щодо підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських товаровиробників; метод системного підходу – для дослідження факторів, які впливають на інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств; статистичний метод – для опрацювання даних про діяльність сільськогосподарських підприємств, результати якого представлені у вигляді таблиць та графічних зображень; економіко-статистичний метод – для оцінки впливу факторних змінних у рамках інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, дослідження динаміки процесів їхньої модернізації та прогнозування подальшого розвитку; метод анкетного опитування – для з'ясування поглядів суб'єктів господарювання на перспективи утвердження в суспільній практиці окремих цінностей, встановлення впливу сільськогосподарських підприємств на розвиток територіальних громад; монографічний – для вивчення чинників розвитку досліджуваних сільськогосподарських підприємств; розрахунково-конструктивний – для прогнозування економічних процесів розвитку сільськогосподарських підприємств; метод системного аналізу із застосуванням комп'ютерної програми STELLA – для прогнозування результативних показників діяльності сільськогосподарських підприємств залежно від їх ресурсного забезпечення та ін.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти держави, дані Державної служби статистики України, звітні дані сільськогосподарських підприємств, праці українських і зарубіжних учених з досліджуваної проблематики, особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та розробці теоретико-методологічних, організаційних, методичних і практичних засад щодо

організаційно-економічного забезпечення інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових трансформацій. Найважливіші наукові результати, які характеризують новизну дослідження й особистий внесок автора, полягають у тому, що:

уперше:

– розроблено парадигму, яка ґрунтується на синергії у інвестиційній діяльності сільськогосподарських підприємств. Визначено основні орієнтири, що забезпечують інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств у бік збалансованого розвитку, та доведено, що синергія формує сприятливий інвестиційний клімат в ресурсному потенціалі аграрного сектору;

– розкрито внутрішні та зовнішні суперечності в інвестиційній діяльності та подано їх змістову й сутнісну характеристики. Доведено, що базовими чинниками є нормативно-правова база та політична ситуація в країні. Перехід від «хаосу» до «порядку» сприяє інвестиційному клімату і – навпаки. Обґрунтовано, що інвестор не тільки може надати кошти у тимчасове користування але і злитися з суб'єктом господарювання.

– запропоновано модель впливу факторних показників інвестиційної діяльності (капітальних вкладень, прямих матеріальних витрат та оплати праці) сільськогосподарських підприємств на прогнозовані результати обсягів валової доданої вартості, яка на основі використання прикладних аналітичних програм демонструє комплементарність впливу зовнішніх (невраховуваних) факторів, що, своєю чергою, формує простір для маневрів у процесах, зорієнтованих на досягнення запланованих цілей. Імплементация такого наукового підходу до інвестиційної діяльності аграрного виробництва сприятиме організаційно-економічному, ресурсному, соціальному та екологічно обґрунтованому розвитку сільськогосподарських підприємств;

– обґрунтовано найбільш важливі компоненти методології комплексного дослідження інвестиційного розвитку аграрного сектору у вигляді принципів (основоположні, загальні, специфічні та інструментальні), методів (системний, функціональний і динамічний) і критеріальних показників виробничого, соціального, економічного та екологічного розвитку, які відрізняються від наявних прив'язкою рівня стійкості до специфічних особливостей функціонування сільського господарства, що дає змогу отримувати більш високу вірогідність узагальнюючих характеристик на основі побудови просторово-часових моделей і аргументувати детермінанти формування досліджуваних процесів. Використання запропонованих критеріїв дасть змогу отримати керовану стратегічну трансформацію інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств та забезпечити їх ефективний розвиток у майбутньому;

удосконалено:

– економічний зміст понять «інвестиції» та «інвестування», класифікаційні ознаки й джерела інвестицій, специфічні особливості та чинники інвестиційного розвитку, які сприяють вирішенню проблеми технічного і технологічного переозброєння аграрної галузі й сільськогосподарських підприємств зокрема. Це дало змогу імплементувати на теоретико-методологічному рівні застосування відповідної системи узгоджених цілей, завдань, механізмів, які базуються на

відповідних стратегічних масштабах та особливостях аграрного виробництва з орієнтацією на досягнення ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств;

– методологічні та методичні підходи щодо формування інвестиційного механізму в аграрному секторі, які передбачають удосконалення правової бази, оптимізацію адміністративних заходів впливу та ринкових механізмів регулювання інвестиційного процесу, створення сприятливих організаційно-економічних умов інвестування в сільському господарстві при безпосередній участі бюджетних коштів на державному і регіональному рівнях, а також форм, методів і способів їх взаємодії з метою активізації інвестиційної діяльності;

– методологічний підхід до обґрунтування стратегії розвитку інвестиційної діяльності, який представлено як послідовність етапів реалізації проєктів на сільськогосподарських підприємствах, куди входять: стратегічне управління, планування стратегії та життєвого циклу в програмному менеджменті. Це, на відміну від інших, дає можливість раціональніше використовувати фінансові ресурси та прискорити їх окупність у процесі виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств;

– модель впливу інформаційної бази на інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств, яка окреслює основні шляхи їх інвестиційного потенціалу, регіону й держави загалом, що дасть змогу провести системне якісно-прогностичне дослідження на основі сформованої системи моделей і отримати багатовимірну оцінку кількісних та якісних характеристик суб'єктів господарювання, враховуючи галузеву специфіку сучасного аграрного виробництва;

– концептуальні положення щодо формування та становлення інвестиційної діяльності як цілісного інституту, структура якого на горизонтальному базовому рівні охоплює об'єкти та суб'єкти господарювання за територіальним принципом (індустріальні парки);

– модель системних складових полівекторності в інвестиційному середовищі сільськогосподарських підприємств України, в основу якої покладено вдосконалену систему державного інвестування за такими напрямками: визначення принципів інвестування, їх механізмів, пріоритетів; робота з високотехнологічними проєктами та їх можливими результатами;

– інструмент підтримки прийняття інвестиційних рішень як засіб активізації процесів самоорганізації мікро- та макроінвесторів, заснований на засобах і технологіях імітаційного моделювання, теорії інвестування та критичного мислення експерта, що приймає рішення;

– модель організаційного забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні, яка є сукупністю законодавчих, структурних та функціональних компонентів, а саме: стратегічні програми інноваційно-інвестиційного розвитку, агентства з залучення інвестицій, аграрні інвестиційні парки, інформаційно-консультаційні центри, що позитивно вплине на створення в регіоні максимально сприятливих умов для реалізації інвестиційного процесу;

– методичне забезпечення комплексної оцінки інвестиційних проєктів сільськогосподарських підприємств, яке поєднує традиційні розрахункові модулі

ефективності проєкту й сукупність показників ефективності виробничо-господарської діяльності та фінансової результативності, що дає змогу впорядкувати процедуру розробки, вибору й реалізації проєктів на основі найбільш повної експертизи і мінімізувати ризики;

– основні напрямки регіональної інвестиційної політики аграрного сектору, що передбачають посилення ролі бюджету в напрямку зміщення центру ваги впливу з державного на регіональний рівень, розвиток регіональних програм підтримки діяльності сільськогосподарських підприємств, механізм стимулювання припливу капіталу в малі форми аграрного виробництва, обґрунтування вертикально інтегрованих об'єднань як інституту формування, розподілу й використання основних засобів у єдиному відтворювальному циклі агропромислового виробництва;

– методичний інструментарій прогнозу потреби сільського господарства в інвестиціях на період 2020 – 2030 рр., виходячи із забезпечення продовольчої самодостатності держави, розрахунок якої базувався на прогнозованих обсягах виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, а також нормативної потреби в сільськогосподарській техніці й обладнанні в натуральному і грошовому обчисленні з урахуванням інфляційного чинника;

– сукупність ключових структуроутворювальних елементів забезпечення сталого розвитку аграрного сектору в розрізі виробничої, економічної, соціальної та екологічної складових, що відрізняється від відомих повнішим розкриттям умов їх досягнення на макро-, мезо- і мікрорівнях з урахуванням галузевих особливостей і детермінованих ними наслідків, використання яких дозволяє змоделювати стратегічні цілі, базові орієнтири і ключові складові забезпечення цього процесу на основі використання механізмів реалізації внутрішнього потенціалу галузі, адаптації її до змін зовнішнього середовища і цілеспрямованого державного регулювання;

– класифікацію найбільш значущих чинників впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на інвестиційну стійкість розвитку сільського господарства (прямого й непрямого впливу, об'єктивного й суб'єктивного характеру), яка, на відміну від встановлених підходів, враховує не тільки такі загальні закономірності, що формують ефективність функціонування галузі, як політична, економічна і соціальна ситуація в країні і регіоні, співвідношення попиту і пропозиції на сільгосппродукцію, законодавче та нормативне забезпечення, розвиток інфраструктури, а й специфічні фактори, властиві аграрному виробництву – ґрунтові, природно-кліматичні, селекційно-генетичні, техніко-технологічні, організаційно-управлінські, змістовний аналіз яких дає змогу підвищити стійкість функціонування галузі за рахунок більш обґрунтованого формування та активного використання її інноваційного потенціалу, погодженні параметрів останнього з теперішніми і майбутніми потребами;

набули подальшого розвитку:

– методика оцінки ефективності функціонування сільського господарства з позицій інноваційно-інвестиційного забезпечення, відмінною рисою якої є визначення інтегрального рівня ефективності інвестицій в інновації та врахування зовнішніх і внутрішньогосподарських економічних показників розвитку сільськогосподарських підприємств пороговим обмеженням, що дає змогу

визначити раціональний варіант інноваційно-інвестиційного забезпечення галузі з позицій її динамічного функціонування на основі багатокритеріального порівняльного аналізу та методу рейтингових оцінок, а також розробити заходи щодо підвищення ефективності управління цим процесом в аграрному секторі;

– модель оптимізації розміщення сільськогосподарського виробництва за критерієм максимуму прибутку, що відрізняється від відомих моделей додатковими обмеженнями щодо забезпечення виробничої та інвестиційно-фінансової стійкості підприємств, які враховують додаткові витрати на освоєння інновацій та інноваційний розвиток галузі;

– механізм диференційованого розподілу державних дотацій і компенсацій сільськогосподарським товаровиробникам, який розглядається з позиції врахування внеску окремих суб'єктів у загальний обсяг реалізації продукції й ефективності функціонування галузі, що дає змогу підвищити дієвість прямої державної підтримки сільськогосподарським підприємствам на основі її адресного надання;

– моделювання можливих сценаріїв середньострокового розвитку аграрного сектору з розрахунком відповідних їм економічних індикаторів, що забезпечують, порівняно з відомими прогностичними моделями, вищу вірогідність прогнозів за рахунок системного використання методів багатofакторного регресійного, трендового й адаптивного моделювання, основою яких є результати оптимального розміщення сільськогосподарського виробництва, рекомендовані обсяги державної підтримки, уточнені прогностичні значення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин з урахуванням реалізації інноваційно-інвестиційного забезпечення;

– система інституційного забезпечення сільськогосподарських підприємств, яка передбачає агрегування: методології державного впливу, конкурентних відносин, фінансового механізму, самореалізації й самоврядування, а також нормативно-правового забезпечення, ефективна взаємодія яких має бути зосереджена на задоволенні базових інтересів усіх учасників аграрного виробництва з одночасним досягненням стратегічних пріоритетів розвитку сільськогосподарських підприємств як на державному, так і місцевому рівнях. Це, на відміну від тих підходів, які існують, дає змогу систематизувати чинники, які найбільше впливають на результати фінансово-господарської діяльності та сприяють раціональному використанню наявних ресурсів;

– організаційно-економічний підхід при здійсненні інтеграції сільськогосподарських підприємств, що передбачає стратегічне спрямування відповідного процесу на покращення інвестиційних процесів, формування кадрового персоналу, розбудову сільськогосподарського виробництва, вдосконалення фінансової підтримки, забезпечення сприятливого середовища в регіоні, ефективне використання природних ресурсів, збереження довкілля.

Практичне значення одержаних результатів впливає з доцільності застосування розроблених науково-методичних пропозицій, рекомендацій та механізму інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств, у діяльності органів влади як на державному, так і на місцевому рівнях для розробки програм розвитку виробництва сільськогосподарської продукції, а також у діяльності сільськогосподарських підприємств з метою покращення їх фінансового

та матеріально-технічного стану. Одержані результати дослідження можуть бути основою для розробки концепції фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств на довгострокову перспективу.

Реалізуватись наведені пропозиції можуть через державні органи управління сільським господарством при опрацюванні механізмів його фінансового оздоровлення, страхування діяльності, фінансово-кредитного забезпечення, системи ціноутворення, активізації інвестиційних процесів, при регулюванні виробництва та збуту продукції. Окремі положення дисертаційного дослідження знайшли практичне застосування в роботі Національної академії аграрних наук (відділення аграрної економіки і продовольства) (довідка від 14.12.2020 № 07-05/92). Вказані пропозиції використані під час розробки проєктів нормативно-правових актів з питань фінансового регулювання різних складових розвитку агропромислового виробництва, зокрема при підготовці проєкту Закону України «Про Загальнодержавну програму розвитку земельних відносин в Україні на період до 2030 року».

Пропозиції та рекомендації щодо формування тренінгових програм та проведення навчань з сільськогосподарськими товаровиробниками різних організаційно-правових форм господарювання використані Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України (довідка № 83 від 21.10.2020 р.).

Запропоновані заходи з метою підвищення ефективності інвестиційного механізму, забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств, посилення характеру стимуляції й ефективного використання наявних інвестиційних ресурсів. Зазначені пропозиції знайшли практичне застосування в діяльності департаменту агропромислового розвитку Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 255/01-14/01 від 07.12.2020 р.).

Пропозиції стосовно розробки заходів з підтримки та розвитку сільськогосподарських підприємств у регіоні і формуванні на їх основі інвестиційної привабливості сфери агробізнесу, формування сільськогосподарської інфраструктури були використані управлінням агропромислового розвитку Київської обласної державної адміністрації при підготовці Комплексної програми розвитку сільського господарства та сільських територій на період 2021–2023 р. «Дієвий аграрій – успішна громада» (довідка № 02-01/1489 від 28.12.2020 р.).

Пропозиції щодо складання бізнес-планів для залучення інвестиційних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами використовуються в роботі Консалтингової агенції «УкрАгроКонсалт» (довідка № 63 від 29.09.2020 р.).

Результати дослідження використанні для розробки ефективного механізму взаємодії місцевих органів влади і сільськогосподарських товаровиробників, що знайшло відображення в рішеннях сесій Косівської районної ради щодо програми розвитку аграрного сектору до 2025 р. (довідка управління економічного розвитку, торгівлі і туризму Косівської районної державної адміністрації № 357 від 14.11.2019 р.).

Пропозиції автора використало фермерське господарство «Мірчина» Косівського району Івано-Франківської області при розробці стратегічного плану розвитку підприємства (довідка № 32 від 21.04.2020 р.). Запропоновані напрямки

вдосконалення та покращення системи інвестиційного забезпечення розвитку аграрного виробництва знайшли практичне застосування у впровадженні економічних механізмів самофінансування та в практиці стратегічного планування витрат у фермерському господарстві «Заріччя» Косівського району Івано-Франківської області (довідка № 58 від 11.06.2020 р.).

Запропонована диверсифікація виробництва підвищила ефективність роботи приватного фермерського господарства «Поточище» Городенківського району Івано-Франківської області (довідка № 66 від 19.10.2020 р.).

Теоретичні та методичні результати дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» під час викладання дисциплін «Фінанси підприємств», «Інвестування», «Інвестиційне кредитування» (довідка № 01-23/256 від 04.12.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею автора, в якій комплексно розглядаються теоретичні, концептуальні, методичні та практичні аспекти інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах господарювання. Наукові положення, висновки і рекомендації, винесені на захист, одержані дисертантом самостійно. З опублікованих наукових праць і наукових доповідей, у написанні та підготовці яких брав участь автор, у дисертаційній роботі використані лише ті результати, ідеї й положення, що належать йому особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднені та одержали позитивну оцінку на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Фінансові ресурси регіону: організація та управління» (м. Івано-Франківськ, 2007 р.); «Проблеми формування та оцінки ефективності функціонування сучасних землегосподарських систем» (м. Київ, 2010 р.); «Соціально-економічні аспекти розвитку України в умовах конкурентного середовища» (м. Первомайськ, 2010 р.); «Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях» (м. Бахчисарай, 2010 р.) «Стратегія і тактика сталого розвитку економіки України» (м. Кам'янець-Подільський, 2012 р.); «Актуальні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в умовах інформатизації та глобалізації економіки» (м. Івано-Франківськ, 2013 р.); «Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіонів» (м. Івано-Франківськ, 2015 р.); «Ідеологія Українського націоналізму на сучасному етапі розбудови української держави» (м. Івано-Франківськ, 2018 р.); «Перспективні форми організації господарської діяльності на селі» (м. Київ, 2019 р.); «Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств» (м. Львів, 2019 р.); «Теоретико-методологічні трансформації економічної науки у XXI ст.: перспективи нової парадигми» (м. Київ, 2019 р.).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковано у 52 наукових працях, з них 35 одноосібних наукових праць. Автором опубліковано одну одноосібну монографію, 2 колективні монографії, 38 наукових статей (з них 36 – у фахових наукових виданнях з економічних наук, визнаних МОН України); 2 публікації в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій – 65,86 друк. арк., у тому числі особисто автору належить 52,53 друк. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертаційна робота викладена на 472 сторінках комп'ютерного тексту, основний її текст займає 380 сторінки. Вона містить 42 таблиць, 51 рисунок, 22 додатки. Список використаних джерел налічує 367 найменувань на 40 сторінках. Додатки містяться на 32 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету, об'єкт, предмет та завдання наукового дослідження, визначено наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення, відображено апробацію наукового дослідження, висвітлено особистий внесок автора.

У першому розділі «**Теоретичні основи дослідження природи інвестицій в ринкових умовах господарювання**» розглянуто еволюцію наукових підходів до визначення сутності, структури та ролі інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, визначено взаємозв'язок між інвестиціями та ресурсною базою сільськогосподарських підприємств, з'ясовано головні детермінанти парадигми ризику та інвестиційного процесу.

Узагальнення теоретичних підходів вітчизняних і зарубіжних учених щодо визначення сутності інвестицій дало можливість виокремити методи та форми інвестування сільськогосподарських підприємств. До методів належать: самофінансування, пайове фінансування, безповоротне фінансування, державне фінансування, змішане фінансування. Форми інвестування містять: власні кошти, пайові внески засновників та співвласників, цільове фінансування, кредитні або позикові кошти, страхове відшкодування, бюджетне асигнування.

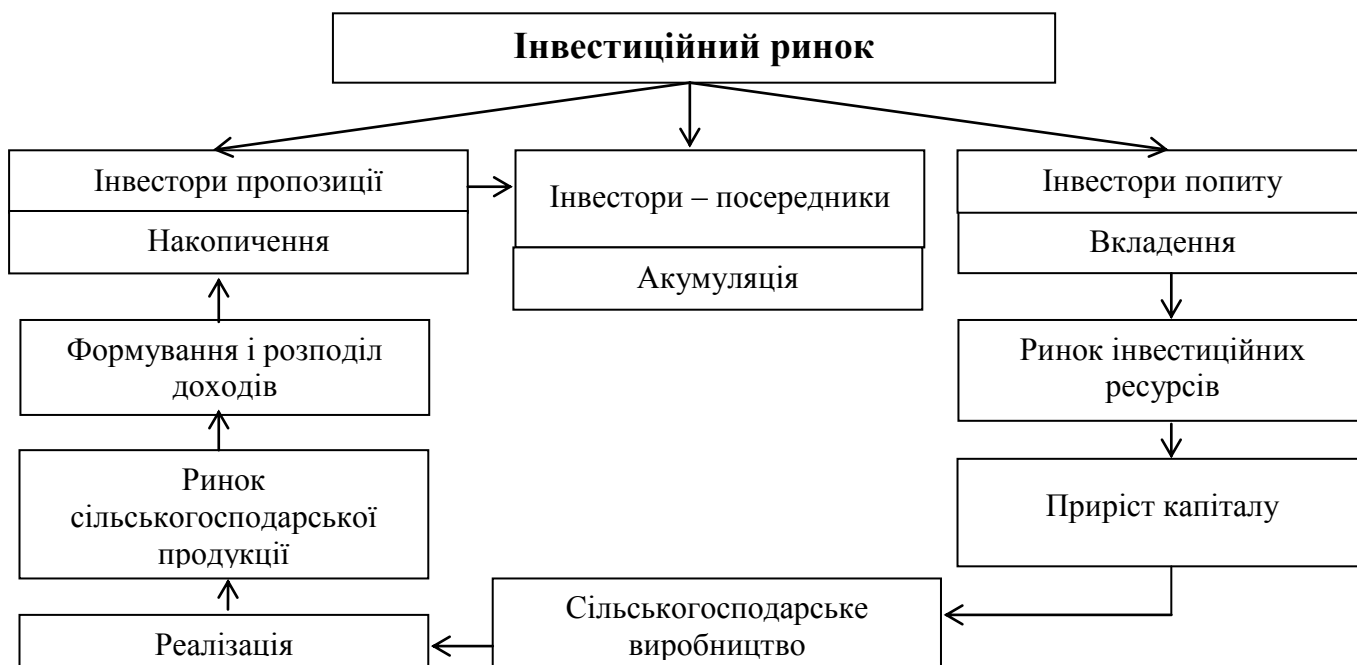
У дисертації обґрунтовано, що методологія дослідження інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств повинна враховувати такі умови: ця діяльність обов'язково повинна бути пов'язана з рухом капіталу (змiнами) в ресурсному середовищі або взаємодією між її складовими; вона має перетворювати ресурси одних суб'єктів на фінансові інструменти інших; взаємодія елементів інвестиційної діяльності має бути цілеспрямованою та визначеною наперед державною інвестиційною політикою; процес зазначеної діяльності повинен відбуватися відповідно до певних законів, норм та правил; у інвестиційній діяльності варто визначити, які елементи є головними, а які другорядними; функціонування інвестиційної діяльності має бути безперервним.

На основі реалізації системного підходу з'ясовано склад та структуру інвестиційного процесу, виявлено основні його характеристики: безперервність у реалізації державної інвестиційної політики щодо розширеного відтворення; цілеспрямованість взаємодії органів державної влади із суб'єктами інвестиційних відносин; взаємна узгодженість нормативно-правової бази, організаційного та інформаційного забезпечення, методів та форм формування і розподілу ресурсів, інвестиційних важелів та інструментів; системність у стимулюванні й регулюванні інвестиційної діяльності на макро- та на мікрорівнях; збалансованість у формуванні, розподілі й використанні інвестиційних ресурсів як на рівні держави, так і на рівні

окремих суб'єктів господарювання; гнучкість в адаптації до змін зовнішньої та внутрішньої кон'юнктури ринку.

Визначено сутнісну характеристику інвестиційного процесу як системи циклічних економічних відносин, що охоплює сукупність взаємопов'язаних елементів складної динамічної системи – інвестиційної сфери, яка перебуває у стані постійних змін під впливом низки внутрішніх і зовнішніх системоутворювальних факторів (насамперед фінансових), спрямованих на перетворення інвестиційних ресурсів суб'єктів інвестування на нові дохідні активи. Обґрунтовано існування тісного взаємозв'язку між капітальними вкладеннями та інвестиціями. З одного боку, через інвестиційну діяльність капітальні вкладення виконують свою роль у суспільному відтворенні, а з другого – створюють можливість здійснювати інвестиції, без яких це відтворення не відбудеться. Автором доведено, що реалізація цих взаємовідносин відбувається у процесі суспільного виробництва: достатнє капіталовкладення здатне задіяти сам процес виробництва, а економічні результати від нього впливають на процес нагромадження, а отже, на можливість інвестування в майбутньому.

Проведене дослідження дало змогу визначити, що інвестиційна діяльність у сучасних умовах повинна відбуватися переважно у сфері обміну і проявляється на ринках інвестиційних товарів. Отже, для ринкової організації економіки є характерним автарктичний на підприємстві кругообіг інвестицій, тобто замкнутий обіг продукту й доходу. Це зумовлює необхідність розширення інвестиційного процесу за межі підприємства, формування на базі одиничних, приватних кругообігів ресурсів єдиної інвестиційної системи (рис.1).

Рис. 1. Загальна схема кругообігу інвестицій у сільському господарстві

З огляду на це в роботі доведено, що кількісні та якісні компоненти формування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств залежать від: інституційно-законодавчої бази, регулювання відносин власності в сільському господарстві, прикладних засад реалізації державної аграрної політики. Проблеми в

цій діяльності зумовлені нерозвиненістю банківсько-фінансової системи в аграрному секторі, недостатнім рівнем ліквідності та обмеженістю ресурсного забезпечення.

У другому розділі **«Методологічні засади оцінювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки»** використано методологію, яка базується на соціально-економічних системах в інвестиційній діяльності, методичних підходах до системної організації інвестиційного процесу в сільському господарстві, синергії інвестиційної діяльності в корпоративному секторі аграрної економіки.

Доведено, що інвестиційний процес, з одного боку, повинен бути узгоджений з основними цілями стратегічної політики держави загалом та сільськогосподарськими товаровиробниками, а з другого – формуватися з урахуванням комплексності й багатовекторності об'єкта впливу на економічний, соціальний та екологічний компоненти. За умови такого підходу до розв'язання цієї проблеми можливим є досягнення стратегічної мети функціонування інвестиційної діяльності як на рівні держави, так і на рівні сільськогосподарських підприємств. Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати, що синергійний ефект в інвестиційній політиці створюється в результаті активної діяльності сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано, що активна й ефективна інвестиційна діяльність можлива лише в сприятливому середовищі. Доведено, що парадигма синергійного розвитку повинна орієнтуватися не тільки на стабілізацію й розширення інвестиційної діяльності, а й на активізацію її елементів та чинників, вектор яких має бути спрямований на створення сприятливих умов для формування і використання ресурсів у інвестиційній сфері.

На основі опрацювання наявних наукових підходів автор аргументував та сформулював основні переваги вертикальних сільськогосподарських об'єднань (кооперативних, інтегрованих):

1) ефект масштабу, що відбувається за рахунок концентрації виробництва і раціональнішого використання наявних ресурсів. Крім того, чим більше розосереджено діють сільськогосподарські товаровиробники, тим їм важче реалізувати свої економічні інтереси. Зокрема, в умовах невизначеності збуту перевага залишається за великим товарним виробництвом, здатним запропонувати більший обсяг продукції при нижчих витратах. Великі структури (об'єднання) мають незрівнянні переваги як у кредитній сфері, так і у сфері страхування;

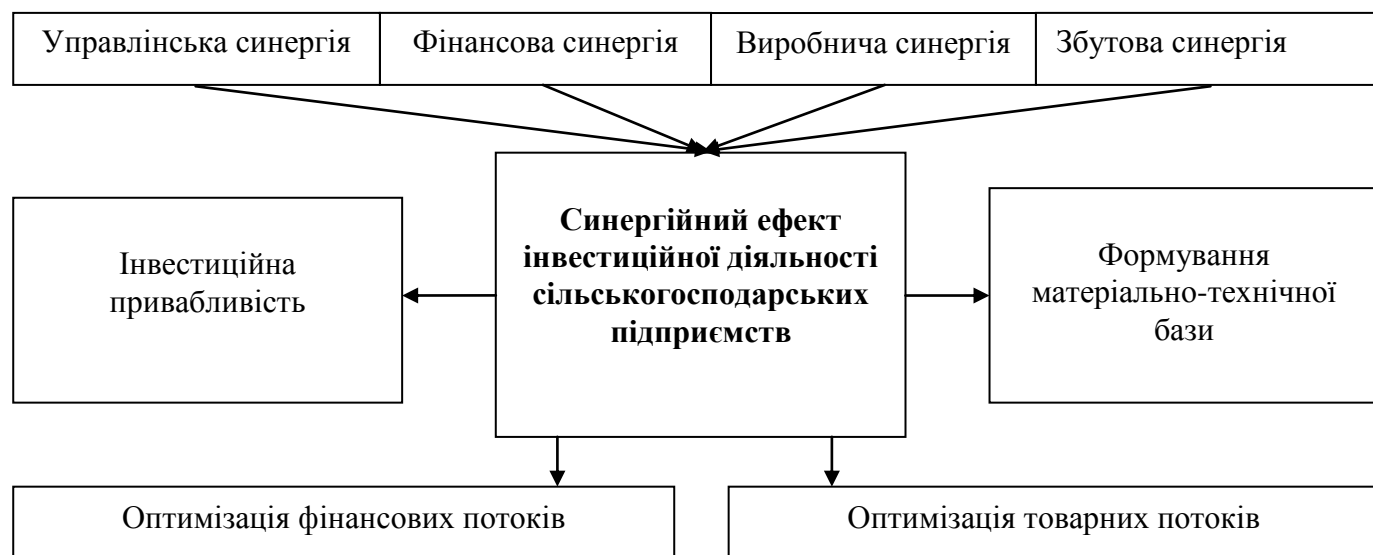
2) економія на трансакційних витратах. До таких у рамках об'єднання належать витрати, пов'язані з обміном економічними благами всередині відповідної структури. Ці витрати розробляються в рамках створеної вертикальної системи;

3) організація багатопрофільної діяльності, розширення асортименту продукції створюють ефект диверсифікації, який дає змогу в сільському господарстві раціонально комбінувати виробництво окремих видів продукції та нівелювати високий ступінь ризиків від впливу природних факторів;

4) синергійний ефект – від об'єднання зусиль різних ланок продовольчого циклу в єдину систему. Єдина система завжди представляє щось більше, ніж результати роботи відокремлених елементів. Синергійний ефект виникає зі збалансованості, координації й синхронізації всіх етапів виробництва, переробки,

зберігання та реалізації продукції, усунення її втрат, підвищення її якості й стандартності, ліквідації багатьох посередницьких ланок між сільським господарством, промисловістю і споживачами, зниження накладних та транспортних витрат, поліпшення використання трудових і матеріальних ресурсів.

Синергію можна класифікувати так (рис. 2.): 1) управлінська синергія, що забезпечує унеможливлення дублювання управлінських функцій підприємств, перерозподіл функцій стратегічного та оперативного управління між головною компанією та дочірніми підприємствами, обмін управлінським досвідом; 2) фінансова синергія, яка виникає через використання фінансових можливостей інвестора, можливе зниження податкових платежів; 3) виробнича синергія, яка виникає в результаті вертикальної інтеграції, тобто ситуації, коли поглинається частина, яка знаходиться на іншому рівні технологічного циклу будь-якого виробничого процесу. Така інтеграція може забезпечити нижчі витрати обігу та ефективніший розподіл ресурсів, що позитивно впливає на доходи й грошові потоки об'єднаних підприємств. Одночасно виробнича синергія є наслідком і горизонтальної інтеграції, тобто коли охоплений холдингом об'єкт ідентичний за напрямом діяльності та має невикористані сумісні виробничо-технологічні ресурси або маркетингові можливості, якими могла б скористатися материнська компанія. Це сприяє скороченню виробничих витрат, розширенню масштабів операцій, мобільності в розподілі ресурсів. Ця синергія також виникає в умовах диверсифікації виробництва, тобто можливості скорочення ризику шляхом придбання підприємства зі спеціалізацією в іншій сфері діяльності або в іншому регіоні; 4) збутова синергія. До неї належать: спільне використання підприємствами холдингу розподільно-збутової мережі, реклами, популярності товарної марки.

Рис. 2. Чинники, що забезпечують інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств

Синергія в зазначених її формах може забезпечити нижчі витрати обігу та ефективніший розподіл ресурсів, що позитивно впливає на доходи й грошові потоки об'єднаних підприємств.

Висококонцентроване і диверсифіковане виробництво, а також відповідні йому накопичення інвестиційних коштів створюють нові можливості для маневру в умовах кризових явищ з метою впровадження досягнень науки і техніки. У зв'язку з цим найважливішим напрямком інвестиційної стратегії повинні стати вертикальна кооперація та агропромислова інтеграція, які слід розглядати, з одного боку, як форму взаємодії та возз'єднання частин в єдине ціле, а з іншого – як механізм, що забезпечує саморегулювання і саморозвиток організаційно-економічної системи.

З огляду на це в роботі доведено, що розвиток організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств в умовах різноукладності повинен передбачати максимізацію ефективності виробничо-господарських процесів. Для оцінювання параметрів такої ефективності запропоновано методичний підхід, який базується на використанні спеціалізованого програмного забезпечення STELLA (Structural Thinking, Experiential Learning Laboratory with Animation) й адаптивної імплементації інструментів системної динаміки, що передбачає прикладне застосування моделі зі зворотними зв'язками, у межах якої процеси розвиваються в часовому вимірі та є можливість змінювати формат вхідних параметрів, а також використовувати диференційовані математичні й логічні функції.

Методичний підхід до оцінювання параметрів ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм передбачає застосування такої послідовності дій: 1) формування статистичної сукупності спостережень у часовому вимірі; 2) вибір найбільш істотних факторів впливу на цільову змінну на засадах використання інструментальних можливостей статистичної програми Statistics 12; 3) прогнозування цільових параметрів розвитку досліджуваної системи; 4) графічна побудова функціональних елементів у структурі цільової моделі; 5) таблична візуалізація результатів прогнозування досліджуваних взаємозалежностей; 6) оцінювання результатів та розробка управлінських рішень за підсумками проведеного аналізу ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств.

У третьому розділі **«Сучасний прагматизм та тенденції розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств»** проаналізовано вплив інвестиційної діяльності на формування капіталу сільськогосподарських підприємств, на стан економічного, соціального та екологічного потенціалів аграрної галузі, на механізм державного регулювання інвестиційними процесами в сільському господарстві.

Упродовж останнього десятиліття темпи зростання інвестицій у сільськогосподарські підприємства були доволі високими (табл. 1). Вони помітно переважали середні в економіці країни показники і були загалом такими ж, як і в промисловості.

Завдяки цьому помітно зросли обсяги виробництва та експорту продукції сільськогосподарськими підприємствами.

Однак упродовж останніх років ситуація погіршилася. За офіційними даними, у 2019 р. порівняно з попереднім роком обсяг капітальних інвестицій у сільськогосподарські підприємства України зменшився на 10 %, тоді як в

економіці загалом і в промисловості зокрема він зростає. Позитивний характер має зростання інвестицій у підприємства харчосмакового сектору, що відображає інвестиційну привабливість аграрного сектору економіки загалом й опосередковано – сільськогосподарських підприємств у його складі.

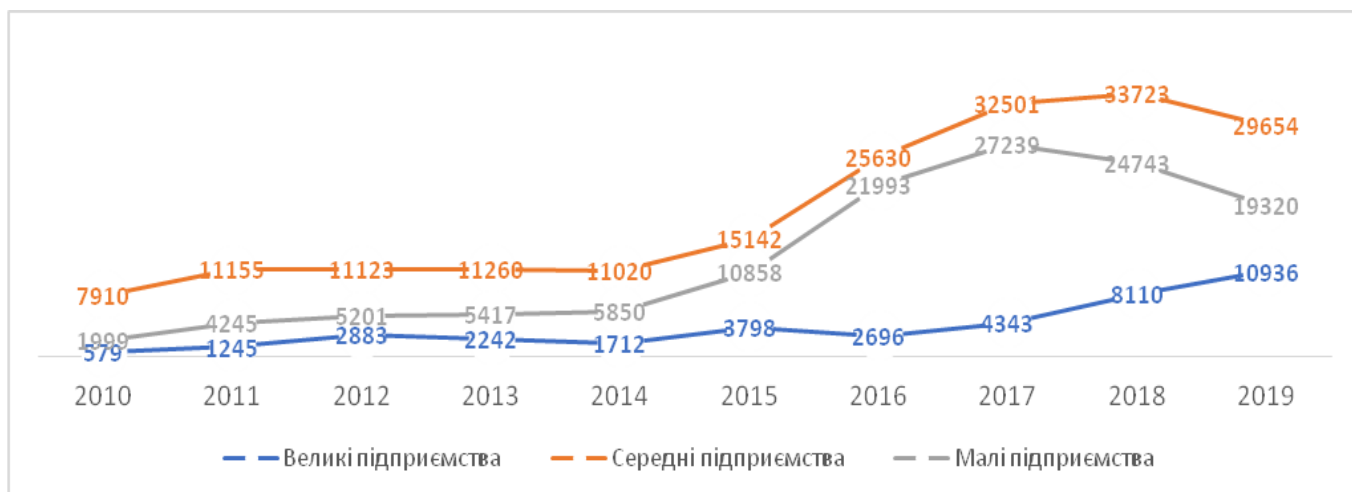
Таблиця 1

Капітальні інвестиції підприємств за видами економічної діяльності, млн грн

Підприємства за видами економічної діяльності	Роки						2019 р., рази, % до	
	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2010 р.	2018 р.
Сільськогосподарські підприємства	10518	29798	50320	64084	66576	59910	5,70 рази	90,0
Підприємства промисловості	45125	87961	114657	144184	200908	255397	5,66 рази	127,1
у т.ч. харчосмакового сектору	8179	14405	18901	19325	30747	30823	3,77 рази	100,2
Підприємства за іншими видами економічної діяльності	75122	95719	116691	150892	203632	209167	2,78 рази	102,7
Усього залучено інвестицій підприємствами	130765	213478	281668	359160	471116	524474	4,01 рази	111,3

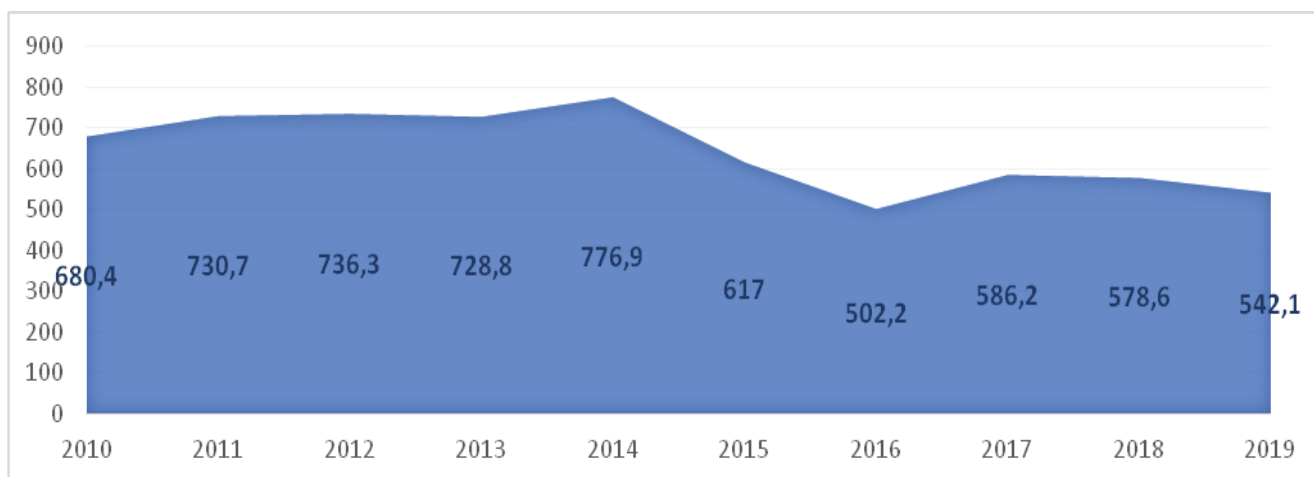
Інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств ілюструють такі дані: у 2019 р. на ці підприємства в Україні припадало 6,6 % у структурі випуску валового внутрішнього продукту у фактичних цінах. Водночас частка залучених ними інвестицій сягала 11,4 %. Отже, інвестори продовжують розглядати товарне аграрне виробництво як привабливу сферу для вкладання коштів.

Розглянемо структуру капітальних інвестицій в розрізі різних за розмірами (за класифікацією Державної служби статистики України) сільськогосподарських підприємств (рис. 3). Найбільша їх частка припадає на середні підприємства: у 2016 р. вона становила 50,9 %, у 2019 р. – 49,5 %, тобто не зазнала суттєвих змін. Натомість частка капітальних інвестицій, що припадають на малі сільськогосподарські підприємства, зменшилася за цей період з 43,7 % до 32,2 %; у великі – зросла з 5,4 % до 18,3 %. Отже, прямий зв'язок між розмірами досліджуваних підприємств та їх інвестиційною привабливістю простежується доволі виразно.

Рис. 3. Динаміка обсягів капітальних інвестицій у різних за розмірами сільськогосподарських підприємствах, млн грн

Наведений висновок про погіршення протягом останніх років інвестиційного клімату для сільськогосподарських підприємств підтверджують і дані про динаміку прямих обсягів інвестицій в акціонерний капітал (рис. 4), які відображають очікування іноземних інвесторів. Тенденція до їх зниження у 2014 – 2016 рр., яку слід пов'язувати з початком агресії стосовно України з боку Російської Федерації, змінилася періодом певної стабілізації, який, втім, вказує на те, що інвестиційний потенціал сільськогосподарських підприємств використовується недостатньо. Це, зі свого боку, гальмує запровадження інноваційних технологій, які дали б змогу покращувати фінансові результати товаровиробників, збільшувати обсяги їхніх відрахувань на підвищення заробітної плати працівникам та соціальні заходи, скеровані на поліпшення соціальної інфраструктури територіальних громад тощо.

Рис. 4. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в сільськогосподарські підприємства України, 2010 – 2019 рр. (млн дол. США)

Упродовж останнього десятиліття характеризувалися тенденцією до зростання обсягу інвестиційних вкладень сільськогосподарських підприємств в усі види активів (табл. 2). Особливо високими були темпи зростання в нематеріальні активи, що вказує на зміни у формуванні ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання.

**Динаміка інвестиційних вкладень сільськогосподарських підприємств
за видами активів, млн грн**

Вкладення за видами активів	Роки						2019 р., рази, % до	
	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2010 р.	2018 р.
У матеріальні активи	10458	29620	50048	63476	65253	58486	5,59 рази	89,6
У родючість ґрунтів	42	52	96	153	193	318	7,57 рази	164,8
У будівлі та споруди, які існують	404	987	574	402	2165	1088	2,69 рази	50,3
У будівництво та перебудову будівель	2367	5764	7659	9893	12473	12160	5,14 рази	97,5
У машини та обладнання	6190	19880	38224	48934	45460	37835	6,11 рази	83,2
У нематеріальні активи	60	179	271	608	1323	1424	23,73 рази	107,6

У процесі дослідження виявлено основні чинники, які негативно впливають на формування інвестиційного клімату в Україні. По-перше, це політична нестабільність та війна на сході країни, яка відлякує іноземних інвесторів. По-друге, слабкий захист прав власності й кредиторів. По-третє, корупція. Четвертим чинником можна назвати обмеження на рух капіталу і валютне регулювання. Останні фактори, які ми виділяємо, – це складне податкове адміністрування та недосконалі антимонопольне законодавство, процеси ліцензування та цінового регулювання. На галузевому та мікрорівні низька ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств формується такими чинниками: невиконанням повною мірою управлінських функцій керівниками та менеджментом цих підприємств; недосконалою системою державної підтримки аграрного виробництва, яка не сприяє активізації інвестиційної діяльності та підвищенню її ефективності. Ситуація, що склалася, вимагає розробки дієвих інструментів щодо мобілізації внутрішніх інвестиційних ресурсів, формування організаційного забезпечення розвитку інвестиційної діяльності в умовах функціонування приватно-державного партнерства при реалізації інвестиційних проєктів.

У роботі встановлено, що вітчизняний аграрний сектор розвивається та поступово переходить на інноваційний шлях розвитку насамперед завдяки залученню інвестицій великих агрохолдингів, участі в цьому процесі міжнародних фінансових організацій. Саме діяльність цих структур найбільшою мірою сприяє зростанню обсягів виробництва та рівня конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств на зовнішньому та внутрішньому ринках.

У четвертому розділі «**Парадигма формування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств**» обґрунтовано пропозиції щодо розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, розроблено заходи

для покращення інвестиційного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції.

Доведено, що сільськогосподарські підприємства через свою специфіку не в змозі ефективно функціонувати без державної підтримки, яка передбачає наявність бюджетних дотацій, податкове регулювання основної діяльності й функціонування аграрної інфраструктури. Нормативно-правове забезпечення розвитку аграрного сектора економіки повинно бути спрямоване на формування його фінансово-кредитного забезпечення, розумної цінової політики на продовольчі товари, системи стандартизації якості сировини та готової продукції. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників є важливим аспектом у процесі їх економічного оздоровлення.

Аналіз закордонного досвіду свідчить про те, що уряди таких розвинених країн, як: США, Франція, Німеччина, Англія та інші активно підтримують аграрний сектор економіки, оскільки від його стану залежить продовольча безпека країни. Провідною установою в оцінці заходів сукупної підтримки підприємств сільського господарства у світі є міжнародна Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD).

У роботі доведено, що основними показниками моніторингу й аналізу підтримки сільського господарства згідно з OECD є:

- оцінка підтримки виробника (PSE), що представляє трансферти, надані виробниками індивідуально;

- оцінка підтримки загальних послуг (GSSE), що представляє трансферти, надані виробниками, тобто послуги, які приносять користь сільському господарству, але час початкове падіння не на рівні окремих господарств;

- оцінка підтримки споживачів (CSE), що представляє трансферти, надані споживачам. CSE є майже завжди негативним, тому що трансферти від споживачів за ринкової політики підтримки цін переважають будь-які споживчі субсидії від платників податків, які можуть бути надані споживачам;

- оцінка загальної підтримки (TSE), що представляє суму трьох вищезгаданих компонентів та показує загальну суму трансфертів, яку отримує сільське господарство від платників податків та споживачів у результаті політики підтримки галузі.

Враховуючи досвід країн з розвинутою ринковою економікою, з'ясовано, що податкове навантаження повинно становити не більше 6 % сукупних витрат сільськогосподарських підприємств (у країнах ЄС – від 2,5 до 6,0 %, а в США близько 3 – 4 %), що забезпечить режим найбільшого сприяння розвитку аграрного сектору економіки. У той же час висловлювані окремими вченими й економістами пропозиції щодо оголошення мораторію на виплати податків сільськогосподарськими товаровиробниками представляються недостатньо обґрунтованими, оскільки при цьому легально створюється внутрішня офшорна зона на основі виробничої спеціалізації та є можливим перенесення значної частини тіньового сектору безпосередньо в сільськогосподарське виробництво.

У дисертації акцентовано на необхідності переглянути систему податкових пільг, оскільки їх частка в сільськогосподарській продукції ускладнює інтеграційні процеси підприємств сільського господарства та інших сфер

аграрного сектору. Це пов'язано з тим, що в інтегрованих об'єднаннях вклад сільського господарства у валову продукцію неминуче буде менший, ніж переробки. Відповідно інтегроване підприємство, виступаючи платником податку, не зможе скористатися податковими пільгами, передбаченими для сільськогосподарських товаровиробників навіть у частині власне сільськогосподарської діяльності.

Аргументовано, що одним із необхідних компонентів є формування підприємствами аграрного сектору власних інвестиційних ресурсів, через відкриття інвестиційних накопичувальних рахунків в уповноваженому державою банку. Кошти, що надходять на ці рахунки, повинні бути виведені з-під оподаткування, але мають використовуватись виключно для інвестиційних цілей, що заздалегідь декларуються підприємством (закупівля устаткування й техніки, будівництво виробничих об'єктів та ін.). Проте якщо інвестиційний проєкт не реалізований відповідно до декларованих умов, то власник інвестиційного рахунку виплачує всю суму відстрочених податкових платежів, а також штрафні санкції у розмірі доходу від розміщення цих коштів на депозиті за ставкою рефінансування НБУ.

Наголошено, що слід також передбачити можливість надання податкового кредиту на період нормативної планової окупності інвестиційного проєкту, а також відстрочення податкових платежів на період капіталовкладень на період завершення інвестиційного проєкту для більш рівномірного розподілу платежів за роками.

У роботі запропоновано для активізації інтеграційних процесів між сільськогосподарськими товаровиробниками, з одного боку, і підприємствами переробної промисловості й операторами продовольчого ринку, з іншого, дозволити останнім інвестувати до 25 % прибутку, що підлягає оподаткуванню, в пріоритетні напрями: ґрунтово- і водоохоронні заходи, модернізацію виробничих і господарських об'єктів, виробничого розвитку (згідно з переліком, погодженим сільськогосподарськими товаровиробниками й органами управління сільського господарства), вилучивши ці кошти з бази оподаткування при розрахунку податку на прибуток. Слід враховувати, що високі врожаї сільськогосподарських культур агропромислові сьгодні одержують в основному за рахунок природної ґрунтової родючості, яка через 5 – 10 років може суттєво знизитися, адже середній рівень вмісту гумусу в ґрунтах України зменшився від 3,64 % у 1961 р. до 3,16 % нині. В оцінці земель сільськогосподарського призначення доцільно звернути увагу на рівень кислотності, засоленості, солонцюватості, перезволоженості, техногенної забрудненості угідь тощо. Сьгодні частина земельних ресурсів перебуває у передкризовому, а подекуди – кризовому стані з тенденцією до погіршення. Поширилися й інші процеси деградації ґрунтів.

З'ясовано, що упродовж 2010 – 2019 рр. обсяги капітальних інвестицій, які були спрямовані господарствами корпоративного сектору аграрної економіки в заходи з підвищення родючості угідь, зросли в 5,6 раза і в 2019 р. становили 317,8 млн грн (рис. 5). Проте в структурі капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств на відповідні видатки припадало лише 0,5 %, а з розрахунку на 1 га використовуваних підприємствами сільськогосподарських угідь їх обсяг становив всього 16 грн.

Рис. 5. Динаміка обсягів капітальних інвестицій з підвищення родючості сільськогосподарських угідь, тис. грн

Отже, можемо констатувати, що відновлення родючості сільськогосподарських угідь не належить до пріоритетних напрямів інвестування суб'єктів підприємницької діяльності у сфері агробізнесу. Хоча за аналізований період площа вапнування ґрунтів збільшилася на 63,7 %, гіпсування – майже втричі, обсяги внесення вапнякового борошна та гіпсу залишаються мінімальними, а це не дає підстав стверджувати, що є позитивний ефект від реалізації відповідних агротехнічних заходів. Зазначимо, що на 1 га посівів у сільськогосподарських підприємствах у 2019 р. було внесено лише 0,6 т органічних добрив замість 9,4 т у 1985 р. Попри тенденцію до зростання обсяги внесення мінеральних добрив на 1 га посівів (131 – 134 кг поживної речовини) ще не сягнули показника 1986 – 1990 рр. (148 кг/га). Це зумовлює формування в агроєкосистемах сільськогосподарських підприємств стійкого від'ємного балансу гумусу, азоту, фосфору й калію.

Державна підтримка аграрного сектору економіки, зорієнтована переважно на сільськогосподарські підприємства, проводиться за рахунок видатків загального та спеціального фондів державного бюджету України. З 2010-го до 2019 р. обсяг бюджетних видатків на розвиток аграрного сектору економіки зріс на 58 % (з 3,6 до 5,7 млрд грн). Зокрема, Законом України «Про Державний бюджет України на 2019 р.» було передбачено виділити: на фінансову підтримку заходів в аграрному секторі шляхом здешевлення кредитів» – 127,2 млн грн; фінансову підтримку розвитку фермерських господарств» – 800 млн грн; державну підтримку розвитку, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними – 400 млн грн; надання кредитів фермерським господарствам – 200,0 млн грн; державну підтримку галузі тваринництва – 3500 млн грн; фінансову підтримку сільськогосподарських товаровиробників – 881,8 млн грн.

Зазначено, що основними адресатами державних програм підтримки повинні бути малі та середні сільськогосподарські підприємства, сільськогосподарські обслуговувальні кооперативи та кооперативні об'єднання, які є основним донором наповнення бюджетів у сільській місцевості. Адже в такому випадку існує особиста зацікавленість сільськогосподарських товаровиробників у подальшому розвитку як власного бізнесу, так і території, де вони функціонують.

У п'ятому розділі «Удосконалення і перспективи розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств» доведено, що одне з основних

завдань розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств полягає в пошуку інструментів стимулювання та адекватної мотивації для досягнення екологічно орієнтованого результату. Зокрема, розроблений інвестиційний механізм стимулювання екологічних проєктів у сільськогосподарських підприємствах, показано вплив адміністративного регулювання на інвестиційну діяльність, змодельовано оптимальні параметри розвитку сільськогосподарських підприємств.

Важливим аспектом методології становлення еколого-економічної моделі розвитку сільського господарства є формування та реалізація концепції соціально-прийняттого ризику, який пов'язаний з характером і «якістю» екологічно орієнтованого управління виробництвом на сільськогосподарських підприємствах.

Єдиним дієвим способом зниження втрат від екологічного збитку в сільському господарстві та збереження цілісності його природно-аграрних систем сьогодні залишається державне управління відносинами розвитку аграрного виробництва, що визначає екологічні обмеження його економічного зростання та контролює їх виконання. Але ця форма екологічно орієнтованого управління є неекономічною за своєю суттю, оскільки, збільшуючи економічні витрати на природоохоронну діяльність, держава внаслідок цього не стимулює ефективне використання задіяних підприємствами в сільськогосподарському виробництві природних ресурсів і загалом унеможлиблює системний підхід до вирішення екологічних проблем. Слід також зазначити, що державна природоохоронна політика в сільському господарстві, методологічну основу якої становить концепція екстерналій (метою її є адміністративне переслідування винуватця застосування «неекологічних» технологій виробництва), призводить в основному до їх поширення і загострення екологічних проблем.

У дисертації доведено, що еволюційний характер розвитку відносин ведення екологічно орієнтованого сільського господарства, який характеризується поступовою зміною умов, ресурсів і факторів, реалізується в еволюції відносин між економічними та екологічними цілями сільськогосподарського виробництва. Їх послідовність може бути охарактеризована як: сільськогосподарська технологія з економічними обмеженнями, але без екологічних; сільськогосподарська технологія й економіка з екологічними обмеженнями; екологізація сільськогосподарського виробництва (охорона середовища) з технологічними й економічними обмеженнями; екологізація сільськогосподарського виробництва (охорона середовища) без обмежень, заради виживання. Очевидно, чим вищий дисбаланс між силою антропогенних впливів і відновною здатністю природних ресурсів сільськогосподарського виробництва, тим більші повинні бути природоохоронні зусилля на основі зміни взаємовідносин між економічними та екологічними цілями їх використання.

У роботі запропоновано для ефективної співпраці інвесторів із сільськогосподарськими товаровиробниками, розвитку інноваційної діяльності та залучення іноземного капіталу в сільське господарство такі заходи: організувати обмін досвідом між провідними компаніями у сфері сільського господарства; залучати іноземні компанії до будівництва об'єктів на території ТГ; сприяти розвитку співробітництва у сфері високих технологій.

Виділено низку дій у рамках співпраці з Європейським Союзом, які допоможуть залучити іноземний капітал, зокрема:

- реалізовувати модернізацію сільськогосподарських підприємств на основі технологій і обладнання, відповідних передових технологій з ЄС;

- налагоджувати міжбанківське співробітництво: можливість відкриття кредитних ліній європейськими банками в банках – операторах ТГ для інвестиційного кредитування сільськогосподарських підприємств;

- розвивати співробітництво в розробці проєктів, пов'язаних з харчовою та переробною промисловістю;

- використовувати можливості будівництва машинобудівних заводів зі складання сільськогосподарських машин на території громад.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано й запропоновано методикку вдосконалення зональної спеціалізації на основі оптимізації розміщення галузей відповідно до природних і економічних умов для забезпечення структурних зрушень і обґрунтування розвитку діяльності сільськогосподарських підприємств на перспективу, які б дозволили підвищити врожайність сільськогосподарських культур і продуктивність тварин, стійкість виробництва продукції та отримати в результаті максимальний дохід. Передбачається, що спеціалізація вдосконалюватиметься паралельно з розробкою та іншими складовими системами аграрного виробництва: технологічними, технічними й організаційно-економічними. За основу такої моделі береться найкраще поєднання різних підгалузей в аграрних формуваннях.

Застосування розроблених методичних положень було реалізовано на прикладі окремих територіальних зон, у яких розташовані сільськогосподарські підприємства. Вони охоплюють три сільськогосподарські зони (рівнинну, передгірську та гірську), які характеризуються суттєвими відмінностями в результативності функціонування окремих підгалузей аграрного сектору. Результати системного дослідження стійкості сільськогосподарського виробництва в господарствах цих регіонів з використанням багатфакторного кореляційного та регресійного аналізу дають підстави стверджувати, що в ринковій економіці сталий розвиток діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлено організаційно-економічними й технологічними чинниками. Саме ці чинники були враховані в межах впровадження інноваційних технологій, що передбачені сценаріями розвитку діяльності сільськогосподарських підприємств разом з впровадженням прогресивної системи землеробства.

Розробка ефективних економічних проєктів потребує формування належної інформаційної бази для подальшого прийняття та реалізації управлінських рішень. Для цього доцільно складати прогноз основних показників розвитку сільськогосподарських підприємств.

На основі розробленого методичного підходу з використанням інструментів програмного забезпечення STELLA для прогнозування відібрано вхідні дані про діяльність сільськогосподарських підприємств України за 2000 – 2019 рр. Йдеться про визначені з застосуванням програми Statistics 12 змінні, які статистично були найбільш достовірними. Багатофакторний аналіз проведено між 4 змінними: результативною ознакою, якою виступає додана вартість (DV) та факторними

ознаками – капітальні вкладення (KV), прямі матеріальні витрати (PMV), оплата праці (OP) (факторні ознаки). Усі показники взяті з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь у гривнях. У результаті розрахункових процедур формула взаємозалежності набула такого вигляду:

$$DV = 790.185501226 + 2.77978435212 * KV - 0.000486524312411 * KV^2 + 1.59260601344 * PMV - 0.000108074589745 * PMV^2 - 8.87520360701 * OP + 0.0108781701823 * OP^2.$$

На основі цієї формули представлено результати прогнозування цільових показників розвитку сільськогосподарських підприємств України до 2030 р. Вони показали можливе збільшення у 2030 р. доданої вартості з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь до 11255 грн при збільшенні капітальних вкладень до 1990 грн, прямих матеріальних витрат до 9800 грн та оплата праці до 985 грн (табл. 3).

Таблиця 3

**Показники діяльності сільськогосподарських підприємств України,
на 1 га сільськогосподарських угідь, грн**

Рік	Обсяг валової доданої вартості (результативний показник)	Фактори впливу		
		капітальні вкладення	прямі матеріальні витрати	оплата праці
2019	8390,45	1448,28	731,38	6601,72
2020	8927,11	1462,07	750,34	6687,93
2021	9096,77	1475,86	769,31	6774,14
2022	9272,47	1547,59	799,14	7077,59
2023	9639,53	1644,14	833,62	7474,14
2024	10072,32	1740,69	868,10	7870,69
2025	10487,92	1773,79	884,66	8143,10
2026	10654,41	1791,03	896,72	8384,48
2027	10752,46	1808,28	908,79	8625,86
2028	10840,80	1865,86	933,28	9006,90
2029	11051,96	1927,93	959,14	9403,45
2030	11255,34	1990,00	985,00	9800,00

Ефективне управління виробництвом у сучасних обставинах повинно забезпечувати досягнення таких умов, як:

– більша гнучкість виробництва, швидке реагування на зміну запитів споживачів і розширення асортименту продукції, що випускається. З урахуванням скорочення термінів життєвого циклу товарів через насичення ринку та зміни потреб покупців сільськогосподарські підприємства повинні швидко перебудувати виробництво для завоювання нових сегментів ринку. Це вимагає реалізації інноваційної стратегії розвитку, освоєння виробництва нових товарів, підвищення їх конкурентоспроможності;

– прискорення темпів заміни технологій, які діють, новими, що забезпечує ефективнішу організацію виробництва, використання сучасної техніки й обладнання, збільшення продуктивності праці працівників і обсягів випуску наукоємної продукції.

Основними процесами, за допомогою яких будується система оцінки ефективності, є розробка критеріїв ефективності; розробка системи показників і практичних показників; управління на базі критеріїв; оновлення й перевірка на відповідність цілям організації. Тому важливо сформулювати критерії, які повинні б найточніше і найповніше характеризувати суть ефективності як економічної категорії та бути єдиними для всіх ланок суспільного виробництва чи господарської діяльності.

Такі критерії оцінки результативності стратегії, як ефективність, результативність, інноваційність безпосередньо пов'язані з організаційним механізмом стратегії, джерелами фінансування її реалізації та цільовими орієнтирами (рис. 6). Ця структура інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств дає можливість спланувати розвиток аграрного сектору.

Рис. 6. Структура стратегії інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств є основою для розробки нормативних правових актів, цільових програм, систем ведення агропромислового комплексу регіону, перспективних планів підприємств (рис.7).

Рис. 7. Стратегія розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових трансформацій

Реалізація планів і програм, спрямованих на соціально-економічний розвиток ТГ, вирішить проблему залучення інвестицій сільськогосподарськими підприємствами та інноваційного прогресу аграрного сектору. У сучасних умовах важко розраховувати на державний бюджет, тому необхідно формувати фонди розвитку за рахунок джерел регіонального бюджету та іноземного капіталу шляхом створення різних програм і вдосконалення правової бази, спрямованої на розширення інвестиційної діяльності.

Доведено, що в прогностному варіанті можливий результат діяльності сільськогосподарських підприємств забезпечується підвищенням урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин за рахунок впровадження інноваційних технологій, які передбачені сценаріями розвитку. Реалізація цих сценаріїв призведе до збільшення основного й оборотного капіталу підприємств, додаткове фінансове забезпечення якого буде розраховано за допомогою розробленої економіко-математичної моделі. Таким чином, запропонований метод моделювання дає змогу вирішити питання підвищення динамічності функціонування сільськогосподарських підприємств на основі балансової відповідності виробничого потенціалу, результативності його використання та інноваційно-інвестиційного забезпечення.

Констатовано, що реалізація запропонованих заходів дасть змогу забезпечити сприятливі умови для збільшення інвестиційного потенціалу з метою активізації сільськогосподарської діяльності в Україні. Аграрний сектор досягне найкращого результату, якщо всі без винятку заходи, методи, важелі та інструменти державної фінансово-кредитної політики в інвестиційній сфері набудуть спільності та взаємної узгодженості, ставши єдиним механізмом активізації інвестиційного процесу.

ВИСНОВКИ

У дисертації уточнено теоретико-методологічні підходи в інвестиційній діяльності сільськогосподарських підприємств. На основі практичних рекомендацій запропоновано напрямки активізації інвестиційних відносин в аграрному секторі. Визначено стратегію розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Висновки наукового дослідження полягають в наступному:

1. Поняття «інвестиційна діяльність» має важливе значення в науковому дослідженні розвитку та функціонуванні сільськогосподарських підприємств. Вона залежить від таких категоріальних понять як інвестування інвестиційний процес, інвестиційна політика тощо. Методологія дослідження інвестиційної діяльності повинна відповідати таким вимогам: інвестиції є рушійною силою національної економіки; безперервний рух інвестиційних ресурсів має переносити свою вартість на новостворену вартість; взаємовідносини між суб'єктами господарювання повинні будуватись на правовій основі.

2. З'ясовано сутність інвестицій як засобів, дій та інструментів фінансового забезпечення, регулювання та стимулювання суб'єктів господарювання через вплив на їхній соціально-економічний розвиток. Ключовими напрямками впливу цих засобів, дій та інструментів є ефективне забезпечення інвестиційними ресурсами підприємств. З'ясовано, що розвиток інвестиційного ринку забезпечить підприємствам оптимальну структуру капіталу. Доведено, що на прибутковість сільськогосподарських підприємств впливає сприятливий інвестиційний клімат.

3. Обґрунтовано, що на сільськогосподарські підприємства впливають сформовані в країні економічні відносини. Їх діяльність залежать від наявності накопичених ресурсів суб'єктами господарювання, а також від розподілу і перерозподілу фінансових активів. Оскільки, в інвестиційній діяльності сільськогосподарських підприємств відіграє фінансовий ринок, то тісна співпраця між товаровиробниками і фінансовими посередниками сприятиме успішно

розвиватись економіці держави. Ринок фінансових послуг дасть можливість аграріям оптимізувати фінансові ресурси, а також ефективно використовувати їх у своїй інвестиційній діяльності. Встановлено, що в інвестиційній діяльності сільськогосподарських підприємств присутні ризики. Вони залежать від внутрішніх і зовнішніх чинників. Спрогнозувати та звести ризики до мінімуму – основне завдання успішної діяльності сільськогосподарських підприємств. Доведено, що значний вплив у сільськогосподарській діяльності має нормативно-правова база. Єдиного універсального законодавства в інвестиційній діяльності сільськогосподарських підприємств немає. Таким чином сільськогосподарські товаровиробники змушені бути обізнані у законодавчому правовому полі.

4. Встановлено, що в сучасних умовах доцільно у наукових дослідженнях використовувати синергійний підхід. Для аграрного виробництва він має особливе значення. Адже взаємозв'язок окремих ланок створить синергійний ефект в інвестиційній діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Виявлені проблеми у взаємозв'язках дасть можливість їх усунути і створити сприятливе середовище для подальшої діяльності. Методологічно доведено, що синергійний ефект в аграрному секторі можна досягти завдячуючи сприятливому інвестиційному клімату та інвестиційній політиці в державі.

5. У дисертації з'ясовано, що існує тісний взаємозв'язок між інвестиційною політикою та інвестиційним процесом, який трансформується в синергійний ефект. Розроблена багатofакторна модель дала змогу встановити, що на зміну обсягів інвестицій найбільше впливає економічний ефект від сільськогосподарської діяльності. Для активізації інвестиційного процесу зусилля мають бути спрямовані насамперед на формування сприятливого клімату в аграрній сфері та ефективного функціонування фінансово-кредитної системи.

6. Прискіпливе вивчення передумов сучасного розвитку інвестиційної діяльності аграрного сектору економіки країни свідчить про те, що концептуальні засади інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств базуються на зміщенні акцентів у бік провідної ролі держави в регулюванні інвестиційного процесу, а також мобілізації внутрішніх ресурсів суб'єктів господарювання. Основне завдання інвестиційної діяльності сьогодні полягає в підвищенні прибутковості сільськогосподарських товаровиробників, формуванні й ефективному використанні виробничого потенціалу з метою забезпечення умов для розвитку розширеного відтворення у галузі. Державне регулювання має бути спрямоване на створення сприятливого економічного середовища, яке забезпечує умови для розвитку сільськогосподарських підприємств за рахунок власних коштів, а також воно повинно мати можливість залучати й обслуговувати позичкові кошти. В умовах обмежених можливостей реалізації інвестиційного процесу щодо повного відтворення засобів виробництва під дією виробничих і фінансових факторів підвищується актуальність часткового відтворення, що забезпечує подовження терміну служби технічних засобів і можливості їх використання у виробництві.

7. Обґрунтовано необхідність ухвалення в Україні стандартів інвестиційної діяльності, у яких були б вміщені вимоги до формування ціни інвестиційного капіталу. На ціну, як правило впливає: попит і пропозиція на інвестиційні ресурси, відсоткова ставка комерційних банків; інфляція тощо.

8. Невідповідність системи інституційного забезпечення і об'єктивних потреб розвитку сільськогосподарських підприємств обумовлює потребу в розробці заходів для її покращення. Ця система повинна складатися з таких функціональних блоків, як: соціально-спрямовуючий, методологія державного впливу, конкурентні відносини, фінансовий та нормативно-правовий, самореалізація і самоврядування. Функціональна взаємодія цих блоків повинна бути націлена на реалізацію механізму задоволення базових інтересів усіх учасників аграрного виробництва та передбачати ефективні засоби контролю за функціонуванням цільової системи інституційного забезпечення, що спрямована на досягнення стратегічних пріоритетів як на державному, так і на місцевому ієрархічних рівнях управління.

9. Проведений аналіз довів, що в Україні намітилася тенденція до зниження власного фінансового потенціалу для інвестування – скоротився чистий прибуток сільськогосподарських підприємств та збільшилася серед них частка збиткових – із 11,0 % у 2015 р. до 16,5 % у 2019 р. З метою активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств і припливу реальних інвестицій у галузь пропонується модель організації регіонального технологічного фонду розвитку, орієнтованого на виявлення потреби в інноваційних продуктах сільськогосподарських товаровиробників, визначення джерела фінансування інновацій у рамках інвестиційних проєктів, а також розкривається механізм стимулювання впровадження інновацій.

10. Встановлено, що здебільшого сільськогосподарські підприємства у 2019 р. використовували азотомісткі мінеральні добрива – 74 % в загальному обсязі, тоді як фосфорних – 14 %, калійних – 12 %. Упродовж періоду дослідження спостерігається украй низьке внесення органічних добрив під сільськогосподарські культури.

11. На основі проведеного аналізу та узагальнень в дисертації закладені методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств. Зокрема, основними критеріями, що характеризують інвестиційну привабливість, вважаємо: інвестиційний клімат, інвестиційна активність, інвестиційний потенціал (реальні та об'єктивні можливості щодо залучення інвестицій) і регіональні інвестиційні ризики (об'єктивні обмеження організаційно-економічного й природно-кліматичного характерів, що перешкоджають реалізації інвестиційних можливостей).

12. Обґрунтовано необхідність створення при дорадчих службах, які обслуговують сільськогосподарських виробників, інформаційних центрів. Це сприятиме розвитку мережних організаційних структур, що забезпечують отримання синергійного ефекту від спільних дій товаровиробників аграрного сектору, спрямованих на підвищення ефективності ведення сільського господарства. Запропоновано модель інформаційного управління матеріально-технічним забезпеченням сільськогосподарського підприємства, яка складається із таких функціональних підсистем: нормативна підсистема; підсистема збирання інформації про функціонування складових матеріально-технічної бази підприємства; підсистема моніторингу, в якій обробляються дані; підсистема підтримки прийняття управлінських рішень; підсистеми стереотипних рішень, нестандартних рішень і контролю їх виконання. Із метою впровадження новітніх розробок науки і техніки,

інноваційних технологій у сільськогосподарське виробництво слід передбачити створення при інформаційних центрах відділів із впровадження інновацій.

13. На основі запропонованого методичного підходу складено прогноз окремих показників діяльності сільськогосподарських підприємств на період до 2030 р. Представлені в дисертації опрацьовані за допомогою програми STELLA прогностичні зміни доданої вартості сільськогосподарських підприємств України з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь можуть бути використані при плануванні обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Результати прогнозу показали можливе збільшення до 2030 р. доданої вартості з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь до 11225 грн при збільшенні на 1 га капітальних вкладень до 1990 грн, прямих матеріальних витрат – до 9800 грн та оплати праці – до 985 грн.

14. Виходячи з особливостей сформованого в Україні інвестиційного клімату, у дисертації обґрунтована необхідність удосконалення регіональної інвестиційної політики, посилення ролі регіональних програм підтримки сільськогосподарського виробництва. Вирішальне значення для реалізації пропонуваніх напрямків стимулювання припливу капіталу належить створенню сприятливих організаційно-економічних умов для потенційних інвесторів при безпосередній участі державного й місцевих бюджетів. Показані форми, методи і способи взаємодії бюджетів різних рівнів, які орієнтовані на вирішення завдання активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств у регіоні.

15. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств безпосередньо впливає на розвиток сільських територій, зокрема об'єднаних територіальних громад, і формує наповнення їх бюджету, сприяє виплаті орендної плати за паї, оптимізує галузеву структуру виробництва та нарощує його обсяги, стимулює процеси розвитку соціально-економічної інфраструктури, підвищує зайнятість сільського населення, покращує людський капітал на сільських територіях, активізує процеси культурного розвитку в межах територіальних громад.

16. У дисертації обґрунтовані потреби сільського господарства в інвестиціях, які базуються на принципових положеннях про те, що суб'єкт господарювання повинен виробляти на власній території той обсяг сільськогосподарської продукції, який забезпечує йому продовольчу самодостатність (продовольчу незалежність). Представлений прогноз потреби в інвестиціях дасть змогу ТГ та сільськогосподарським товаровиробникам спільно використовувати основні положення при розробці цільових програм соціально-економічного розвитку на найближчу перспективу, проведення аграрної та агропродовольчої політики в регіоні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії і розділи в монографіях:

1. Левандівський О. Т. Напрямки та способи підвищення інвестиційної привабливості підприємств АПК. *Соціально-економічний розвиток регіону: сучасні реалії та перспективи* : монографія / за ред. Н. І. Пилипів, В. В. Стефініна, Івано-Франківськ: Видавець МПП «Галія», 2017. С. 164 – 176 (0,61 д. а).

2. Коренюк П. І., Левандівський О. Т. Формування інвестиційної привабливості підприємств галузей національної економіки : монографія. Кам'янське: ДДТУ, 2019. 294 с. *Особистий внесок (8,54 д. а.): досліджено інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств, запропоновано шляхи підвищення ефективності інвестування (17,09 д. а.).*

3. Левандівський О. Т. Організаційно-економічні засади інвестиційної діяльності у сфері агробізнесу : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника», 2020. 347 с. (20,2 д. а.).

Статті у наукових фахових виданнях України

4. Благун І. С., Левандівський О. Т. Особливості інвестиційного клімату в Україні. *Регіональна економіка*. 2001. № 3. С. 108 – 113. *Особистий внесок (0,34 д. а.): обґрунтовано інвестиційний клімат (0,68 д. а.).*

5. Благун І. С., Левандівський О. Т., Гнатюк Т. М. Інвестиції в експортно-імпортних операціях. *Економіст*. 2001. № 11. С. 65 – 67. *Особистий внесок (0,11 д. а.): досліджено сутність інвестицій (0,34 д. а.).*

6. Левандівський О. Т. Інвестиційні процеси в фінансово-кредитному аспекті України. *Трансформація регіональної економіки*. Івано-Франківськ. 2001. С. 63 – 77 (0,63 д. а.).

7. Благун І. С., Левандівський О. Т. Моделювання механізму здійснення інвестиційної діяльності в ринковій економіці. *Економіка: проблеми теорії та практики*. Збірник наукових праць. ДНУ Дніпропетровськ. 2002. Випуск 156. С. 127 – 135. *Особистий внесок (0,52 д. а.): досліджено інвестиційну діяльність в умовах ринку (1,03 д. а.).*

8. Благун І. С., Левандівський О. Т. Оцінка ефективності інвестиційних процесів в умовах ринку. *Актуальні проблеми економіки*. 2002. № 12. С. 24 – 26. *Особистий внесок (0,17 д. а.): розкрито сутність інвестиційних процесів (0,34 д. а.).*

9. Левандівський О. Т. Особливості та тенденції розвитку інвестицій в Україні. *Вісник Прикарпатського університету*. Економіка. 2008. № 6. С. 265 – 271 (0,78 д. а.).

10. Левандівський О. Т. Джерела формування ресурсів у фінансуванні інвестиційних проектів. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Наук. Зб. Вип. IV. Т. 1. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2008. С. 52 – 61 (0,96 д. а.).

11. Левандівський О. Т. Людський ресурс в інвестиційній привабливості регіону. *Вісник Прикарпатського університету*. Економіка. 2009. № 7. С. 69 – 274 (0,62 д. а.).

12. Левандівський О. Т. Інвестиційний податковий кредит у відтворенні і збереженні природних ресурсів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 3, том 2. С. 116 – 118 (0,33 д. а.).

13. Левандівський О. Т. Цільові фонди в сучасних умовах господарювання. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Економіка. Івано-Франківськ, 2011. Випуск 8. С. 310 – 316 (0,74 д. а.).

14. Левандівський О. Т. Особливості державного регулювання АПК. *Економіка та управління АПК: зб. наук. праць*. Біла Церква, 2011. Вип. 5 (85). С. 16 – 20 (0,56 д. а.).

15. Левандівський О. Т. Особливості інвестиційного забезпечення АПК. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ, 2012. Вип. VIII. Том 2. С. 242 – 248 (0,62 д.а.).

16. Савич В. І., Левандівський О. Т. Організація передумови іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників. *Науковий збірник «Формування ринкової економіки в Україні»* Львівського національного університету ім. І. Франка. Львів: Вид.-во Львівського національного університету ім. І. Франка, 2012. Випуск 26. Частина 2. С. 176 – 181. *Особистий внесок (0,29 д.а.): досліджено іпотечне кредитування сільськогосподарських підприємств (0,58 д.а.)*.

17. Савич В. І., Левандівський О. Т. Фінансові інституції в системі іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників. *Наукові записки*. Збірник наукових праць. Острог: Вид.-во НУ «Острозька академія», 2012. Вип. 7. Ч. 2. С. 384 – 387. *Особистий внесок (0,19 д.а.): досліджено взаємовідносини сільськогосподарських підприємств і кредитних установ в іпотечному кредитуванні (0,39 д.а.)*.

18. Левандівський О. Т. Теоретичні аспекти малих форм сільського господарювання. *Аграрна економіка* (науковий журнал львівського національного аграрного університету). Львів. 2012. Т. 5. № 3 – 4. С. 139 – 145. (0,68 д.а.).

19. Левандівський О. Т. Механізм державної підтримки АПК. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 9. Том 2. С. 251 – 257. (0,66 д.а.).

20. Левандівський О. Т. Організаційна структура сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Економіка. Випуск 2 (39). Частина 2. зб. наук. праць. Ужгород. 2013. С. 163 – 167. (0,48 д.а.).

21. Левандівський О. Т. Аграрні відносини в умовах світової економічної інтеграції. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Економіка. Івано-Франківськ. 2014. Випуск 10. С. 44 – 48 (0,57 д.а.).

22. Левандівський О. Т. Відносини власності в сільському господарстві. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ. 2014. Вип. 10. Том 2. С. 222 – 228 (0,67 д.а.).

23. Левандівський О. Т. Стимулювання інвестиційних процесів в агропромисловому виробництві. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Економіка. Івано-Франківськ. 2015. Випуск 11. С. 259 – 262 (0,45 д.а.).

24. Левандівський О. Т. Фінансове забезпечення аграрного сектору у передових країнах світу. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ. 2015. Вип. 11. Том 2. С. 163 – 170 (0,75 д.а.).

25. Гвоздев Ю. В., Рудич О. О., Левандівський О. Т. Теоретичні підходи до трактування категорії «Інвестиція». *Економіка та управління АПК*. 2015. № 2. С. 70 – 76. *Особистий внесок (0,22 д.а.): обґрунтовано науковий підхід до категорії «інвестиція» (0,66 д.а.)*.

26. Левандівський О. Т. Теоретичні засади інвестиційної діяльності. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ. 2016. Вип. 12. Том 1. С. 98 – 104 (0,65 д.а.).

27. Левандівський О. Т. Особливості сільськогосподарської діяльності в сучасних умовах господарювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ. 2017. Вип. 13. Том 2. С. 64 – 69 (0,58 д.а.).

28. Левандівський О. Т. Методологія інвестиційного забезпечення сільського господарства. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Економіка. Івано-Франківськ. 2017. Випуск 12. С. 105 – 109 (0,51 д.а.).

29. Левандівський О. Т. Державна підтримка аграрного сектору в сучасних умовах господарювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ. 2018. Вип. 14. Том 2. С. 87 – 94 (0,75 д.а.).

30. Левандівський О. Т., Морицан О. М., Морицан В. Ф. Методичні підходи в оподаткуванні сільськогосподарських підприємств. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Економіка. Івано-Франківськ. 2018. Випуск 13. С. 65 – 69. *Особистий внесок (0,17 д.а.): обґрунтовано особливості оподаткування сільськогосподарських підприємств (0,52 д.а.)*.

31. Левандівський О. Т. Зарубіжний досвід інвестування сільськогосподарського виробництва. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 49 – 53 (0,47 д.а.).

32. Левандівський О. Т. Удосконалення організації інвестиційного процесу на сільськогосподарських підприємствах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 10. С. 32 – 38. (0,63 д.а.).

33. Левандівський О. Т. Зарубіжний досвід підвищення інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2019. № 9. С. 10 – 16 (0,64 д.а.).

34. Левандівський О. Т. Теоретична сутність інвестиційного процесу сільськогосподарських підприємств: зарубіжний досвід та виклики для України. *Економіка та управління АПК*. 2019. № 2 (151). С. 96 – 103. (0,71 д.а.).

35. Levandivskyi O., Humeniuk V., Kaziuka N. Capital investments of agricultural producers in the globalization conditions. *Fundamental And Applied Researches: Contemporary Scientific and practical Solutions and Approaches*. Interdisciplinary Prospects. Volume V / [Editors: A. Dushniy, M. Makhmudov, M. Strenacikova]. Baku – Banska Bystrica – Uzhhorod – Kherson: Posvit, 2019. 616 p., P. 540 – 549. *Особистий внесок (0,32 д.а.): досліджено капітальні інвестиції в сільському господарстві (0,96 д.а.)*.

36. Левандівський О. Т. Інвестиції сільськогосподарських підприємств. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Економіка. Івано-Франківськ. 2019. Випуск 14. С. 92 – 95. (0,44 д.а.)

37. Левандівський О. Т., Дребот С. Д. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 16. Т. 2. С. 32 – 41. *Особистий внесок (0,47 д.а.): досліджено державну підтримку сільськогосподарських підприємств (0,94 д.а.)*.

38. Левандівський О. Т. Державна підтримка інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Економіка. Івано-Франківськ. 2020. Вип. 15. С. 138 – 141 (0,43 д.а.).

39. Левандівський О. Т., Циріль Т. В. Інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств регіону. *Актуальні проблеми розвитку економіки*

регіону. 2020. Вип. 16. Т. 2. С. 188–199. *Особистий внесок (0,55 д.а.): досліджено стратегію інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств (1,1 д.а.).*

Публікації в інших виданнях

40. Левандівський О. Т., Морицан О. М. Інвестиційна діяльність в Україні. *Проблеми економіки АПК і формування його кадрового потенціалу*. Харків. 2000. С. 622 – 625. *Особистий внесок (0,22 д.а.): визначено основні напрямки інвестиційної привабливості в АПК (0,44 д.а.).*

41. Левандівський О. Т. Особливості іноземних інвестицій в Україні та проблеми їх реалізації. *Наукові вісті*. Інститут менеджменту та економіки «Галицька академія». Івано-Франківськ. 2004. № 2 (6). С. 6 – 14 (0,92 д.а.).

Матеріали наукових конференцій:

42. Левандівський О. Т. Інвестиційна привабливість регіону в умовах ринку. *Фінансові ресурси регіону: організація та управління*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Івано-Франківськ: ПП Курилюк. 2007. С. 20 – 24 (0,52 д.а.).

43. Левандівський О. Т. Оцінка земельних ресурсів як природного капіталу. *Проблеми формування та оцінки ефективності функціонування сучасних землегосподарських систем*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 28 жовтня 2010 р. Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. Київ. РВПС України НАН України. 2010. С. 155 – 157 (0,29 д.а.).

44. Левандівський О. Т. Фінансово-правове регулювання екологічних відносин. *Соціально-економічні аспекти розвитку України в умовах конкурентного середовища*. Всеукраїнська науково-практична конференція, 8 – 9 квітня 2010 р., м. Первомайськ. Х.: ХДУХТ. 2010. С. 310 – 311 (0,22 д.а.).

45. Левандівський О. Т. Вплив суспільного виробництва на природне середовище. *Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях*. Матеріали другої науково-практичної конференції, 23 – 24 вересня 2010 р., м. Бахчисарай. Сімферополь. 2010. С. 224 – 226 (0,28 д.а.).

46. Левандівський О. Т. Принципи розвитку малих сільськогосподарських формувань. Стратегія і тактика сталого розвитку економіки України. Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1 – 2 листопада 2012 р., м. Кам'янець-Подільський. Кам'янець-Подільський. 2012. С. 23 – 25 (0,29 д.а.).

47. Левандівський О. Т. Аграрні формування в сучасних умовах господарювання. Актуальні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в умовах інформатизації та глобалізації економіки. Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 16 – 17 квітня 2013 р., м. Івано-Франківськ. Івано-Франківськ. 2013. С. 88 – 89 (0,19 д.а.).

48. Корнута М. В., Левандівський О. Т. Управління кредиторською заборгованістю суб'єкта господарювання. *Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіонів*. Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 27 – 28 травня 2015 р., м. Івано-Франківськ. Івано-Франківськ. 2015. С. 40 – 43. *Особистий внесок (0,19 д.а.): досліджено кредиторську заборгованість господарств (0,38 д.а.).*

49. Омелян Левандівський. Інвестиції і їх значення в екології держави. *Ідеологія Українського націоналізму на сучасному етапі розбудови української*

держави. Тези доповідей конференції, 12 – 13 жовтня 2018 р. Івано-Франківськ. 2018. С. 139 – 143. (0,48 д.а.).

50. Левандівський О. Т., Казюка Н. П. Модель інвестування аграрного сектору. *Теоретико-методологічні трансформації економічної науки у XXI ст.: перспективи нової парадигми*. Матеріали Всеукр.наук.-практ. конф. (Київ, 28 – 29 трав. 2019 р.). Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. С. 138 – 142. *Особистий внесок (0,24 д.а.): обґрунтовано модель інвестування аграрного сектору (0,47 д.а.)*.

51. Левандівський О. Т., Казюка Н. П. Зайнятість як інвестиційний ресурс в аграрному секторі економіки. *Перспективні форми організації господарської діяльності на селі*. Збірник матеріалів Сімнадцятого Конгр. вчен. економістів-аграрників та Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 30 трав. 2019 р. Київ : ННЦ «ІАЕ». 2019. С. 322 – 325. *Особистий внесок (0,18 д.а.): досліджено ресурси сільськогосподарських підприємств (0,37 д.а.)*.

52. Левандівський О. Т. Інвестиційні ресурси сільськогосподарських підприємств. *Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств*. Матеріали VIII міжнародної науково-практичної інтернет конференції (22 – 24 травня 2019). Проблематика 2019 р.: «Формування і ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств». Львів: Ліга-Прес, 2019. С. 20 – 22 (0,26 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Левандівський О. Т. Організаційно-економічні засади інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових трансформацій. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Львівський національний аграрний університет Міністерства освіти і науки України, Львів, 2021.

У дисертації розглянуто теоретико-методологічні та прикладні аспекти інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових трансформацій. Сформовано методологію дослідження. Обґрунтовано модель впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на результати інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Визначено тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових трансформацій, проведено оцінку ефективності діяльності цих підприємств, досліджено їх вплив на діяльність територіальних громад.

Удосконалено систему інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств та розроблено заходи для покращення їх матеріально-технічного забезпечення. Складено прогноз основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств. Запропоновано інвестиційний механізм для цих підприємств в умовах ринкових трансформацій, розроблено заходи щодо стимулювання розвитку аграрного сектору.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, сільськогосподарські підприємства, інвестиційні ризики, економічна ефективність, аграрний сектор, інвестиційне забезпечення.

АННОТАЦІЯ

Левандивский Е. Т. Организационно-экономические основы инвестиционной деятельности сельскохозяйственных предприятий в условиях рыночных трансформаций. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Львовский национальный аграрный университет Министерства образования и науки Украины, Львов, 2021.

Исследованы теоретические, методологические основы, наработаны практические рекомендации относительно инвестиционной деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Обоснован понятийный аппарат «Инвестиции», «Инвестиционная деятельность». Инвестиции – это средства, действия и инструменты финансового и материального обеспечения, регулирования и стимулирования субъектов хозяйствования из-за влияния на их социально-экономическое развитие. Под понятием «инвестиционная деятельность» предлагается рассматривать системный целенаправленно осуществляемый процесс изыскания необходимых инвестиционных ресурсов, выбора эффективных объектов (инструментов) инвестирования, формирования сбалансированной по выбранным параметрам инвестиционной программы (инвестиционного портфеля) и обеспечения ее реализации. Определение содержания инвестиционной деятельности сельскохозяйственных предприятий предполагает единство процессов вложения ресурсов и получения экономического эффекта.

Выделены признаки инвестиционной деятельности: участники инвестиционных отношений должны быть субъектами инвестирования (инвесторами или участниками инвестиционных процессов); существует способность обеспечивать рост стоимости (ценности), т. е. ее капитализация, поэтому формируется особая самостоятельная форма капитала – долговой инвестиционный капитал; позаимствованная ценность как объект кредитования, выраженная в денежной или товарной форме, трансформируется в объекты инвестиционной деятельности, способные принести достаточный доход для погашения задолженности и уплаты процентов; капитальные вложения применяются для расширенного воспроизводства действующих или создание новых необоротных и нематериальных активов производства.

Обобщены методические подходы к оценке инвестиционной привлекательности сельскохозяйственных предприятий. В частности, к основным критериям, характеризующим инвестиционную привлекательность, отнесены инвестиционный климат, инвестиционная активность, инвестиционный потенциал (реальные и объективные возможности по привлечению инвестиций) и региональные инвестиционные риски (объективные ограничения организационно-экономического

и природно-климатического характеров, препятствуют реализации инвестиционных возможностей).

Рассмотрен инвестиционный процесс, который реализуется путем разработки инвестиционной политики предприятия, а также путем формирования и реализации конкретных инвестиционных проектов. При этом существует как прямая, так и обратная связь между указанными позициями инвестиционного процесса. С одной стороны, разработка и принятия к реализации инвестиционных проектов не должны противоречить выработанной инвестиционной политике. С другой стороны, период, на который разрабатывается инвестиционная политика, в значительной степени определяется сроками наиболее перспективных инвестиционных проектов, направленных на реформирование.

Обоснована приоритетная роль малых и средних сельскохозяйственных предприятий в социальном направлении развития территориальных общин. Определена необходимость разработки инвестиционного механизма социально-экономической ориентации развития сельскохозяйственных предприятий с акцентом на экологическую составляющую.

Используя авторский методический подход, сформирован прогноз изменения ряда факторов инвестиционной деятельности сельскохозяйственных предприятий Украины на период до 2030 г. Предложена модель влияния факторных показателей инвестиционного процесса (капитальных вложений, прямых материальных затрат и оплаты труда из расчета на 1 га сельскохозяйственных угодий).

Установлено, что в 2030 г. по сравнению с 2019 г. возможно увеличение добавленной стоимости в расчете на 1 га сельскохозяйственных угодий до 11225 грн при увеличении капитальных вложений на 1 га – до 1990 грн, прямых материальных затрат – до 9800 грн, оплаты труда – до 985 грн. Результаты расчетов показывают комплементарность влияния внешних факторов, а их использование формирует пространство для маневров в процессах, ориентированных на достижение запланированных целей.

Сформирован социально-экономический механизм взаимоотношений сельскохозяйственных предприятий и территориальных общин на основе сочетания принципиального положения о том, что предприятие должно производить на собственной территории тот уровень сельскохозяйственной продукции, который обеспечивает ему продовольственную самодостаточность (продовольственную независимость). Представленный прогноз потребности в инвестициях позволит территориальным общинам и сельскохозяйственным товаропроизводителям совместно использовать основные положения при разработке целевых программ социально-экономического развития на ближайшую перспективу, проведение аграрной и агропродовольственной политики в регионе.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, сельскохозяйственные предприятия, инвестиционные риски, экономическая эффективность, аграрный сектор, инвестиционное обеспечение.

SUMMARY

Levandivskyi O. T. Organizational and economic bases of investment activity of agricultural enterprises in the conditions of market transformations. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Economic Sciences in specialty 08.00.04 – Economy and Management of Enterprises (by the types of economic activity). – Lviv National Agrarian University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2021.

The dissertation considers theoretical-methodological and applied aspects of investment activity of agricultural enterprises in the conditions of market transformations. The research methodology is formed. The model of influence of external and internal factors on the results of investment activity of agricultural enterprises is substantiated. The tendencies of development of agricultural enterprises in the conditions of market transformations are defined, the estimation of efficiency of activity of these enterprises is carried out, their influence on activity of territorial communities is investigated.

The system of investment support of agricultural enterprises has been improved and measures have been developed to improve their logistics. The forecast of the basic indicators in activity of the agricultural enterprises is made, the investment mechanism in the conditions of market transformations is offered, the measures for the stimulation of the development of agricultural sector are developed.

Key words: investment activity, agricultural enterprises, investment risks, economic efficiency, agricultural sector, investment provision.